

Матэрыял быў апублікаваны ў зборніку “Сучасны стан беларускага краязнаўства і валанцёрскі рух”

А. Чарняўскі

Вывучэнне тапаніміі вёскі Збароў Рагачоўскага раёна

У апошнія дзесяцігоддзе на Рагачоўшчыне знікла некалькі вёсак, а вялікая колькасць вёсак страчвае асноўныя цэнтры захоўвання гістарычнай інфармацыі - школы, бібліятэкі. Такім чынам, назаўсёды для беларускай гісторыі і культуры страчваецца разам з вёскамі вялізны пласт культуры. Адной з асаблівасцей і ўнікальнасцяў нашай культуры з'яўляецца тапаніміка. У тапонімах

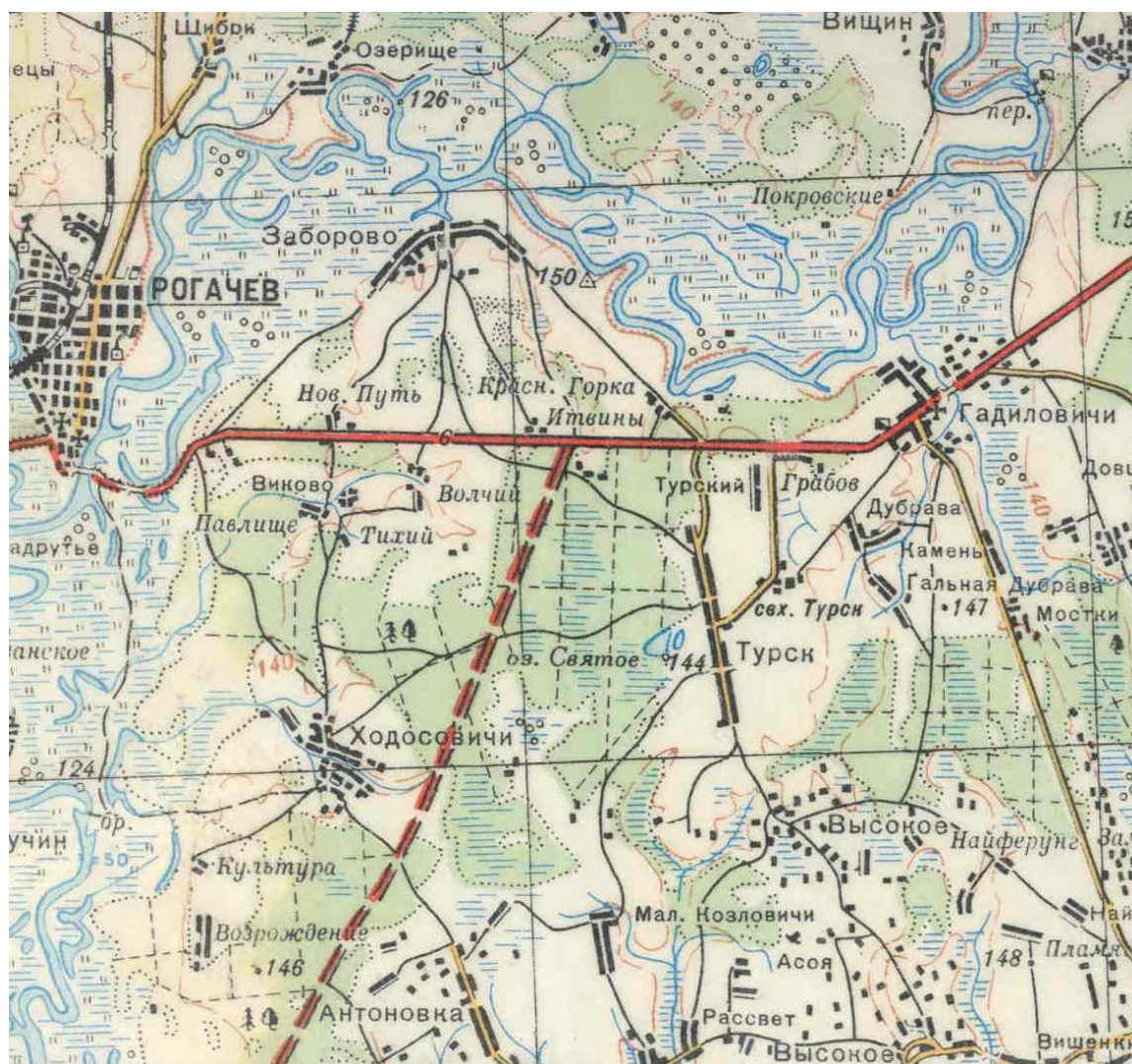
у "закансерваваным выглядзе" захоўваюцца многія словы, якія сёння альбо выйшлі з ужытку, альбо забыліся. Тапонімы - гэта ні з чым не параўнальная багацейшая крыніца для даследчыкаў гісторыі, этнасу Рагачоўскага краю.

Вялікую ролю ў захаванні назваў вёсак выконваюць настаўнікі, якія для конкурсаў і праектаў вывучаюць і запісваюць каштоўны гістарычны матэрыял. Але існуе і вялікі адмоўны момант: гэтыя працы не друкуюцца ў мясцовай прэсе, што б значна пашырыла цікавасць да дадзенай праблемы.

У дадзеным даследаванні былі сабраны тапонімы вёскі Збароў Рагачоўскага раёна Гомельскай вобласці шляхам апытання жыхароў, а некаторыя тапонімы былі знойдзены ў літаратуры [2, ст. 73].

Вёска мае цікавую гісторыю, яна лічыцца самай старой вёскай у Рагачоўскім раёне, бо тут пасяліліся людзі больш за 10 тысяч гадоў таму, так званыя насельнікі археалагічнай культуры Лінгбі [1, ст. 9]. Вёска размяшчаецца на беразе ракі Дняпро. Каля вёскі вельмі шмат старых азёраў, таму большасць назваў тлумачыцца асаблівасцямі прыродна-геаграфічных умоў, другая частка назваў паходзіць ад імён і прозвішчаў людзей, трэцяя частка тапонімаў звязана з асаблівасцямі гістарычнага развіцця мікрарэгіёна. Таксама можна вылучыць і тапонімы, якія ўзніклі ўжо ў наш час. Характэрная рыса жыхароў вёскі, як больш сталых, так і маладых: выкарыстанне тапонімаў у паўсядзённым жыцці і зараз. Усе тапонімы падзелены на некалькі груп пасля аналізу іх значэння.

Назвы, што вынікаюць з асаблівасцей гісторыі мясцовасці:

Збароў - назва вёскі звязана з функцыяй феадальнага замка - збіранне мыта з купцоў, якія плылі па Дняпры, замак існаваў тут у 12-13 стагоддзях.

Гарадок - месца, дзе знаходзіцца гарадзішча.

Збораўская або Сбароўская ці Сбаробская Гара - месца, дзе знаходзілася гарадзішча.

Каціна гара - месца, дзе знаходзіцца гарадзішча (існуе некалькі паданняў, звязаных з гэтым месцам, усе яны звязаны з Расійскай царыцай Кацярынай).

Шведская дарога - шаша ад Рагачова да паварота на Збароў.

Ратніцкае - луг, назва звязана з нейкімі вайсковымі падзеямі.

Будзішчы.

Панскія пожні - месца панскай зямлі.

Панскія падбішча - месца выпасу.

Панскае поле.

На выгане - месца, дзе пасвілі жывёлу.

Прыстань - месца, дзе ставяць лодкі.

Пагарэлец - месца на Дняпры, магчыма, штосьці гарэла.

Каровалад - месца, кудой вадзілі кароў на выпас.

Назвы, што паходзяць ад асаблівасцей прыродна-геаграфічных умоў:

Красная горка, Жоўтая горка - высокі, гліняны бераг Дняпра каля санаторыя "Прыдняпроўскі".

Канчатка - канец вёскі.

Белы пясок - месца, дзе знаходзіліся пяшчаныя дзюны.

Белае - балота.

Слішча - ад Збарова ў бок шашы, дрэннае месца.

Валасянкі - назва лесу.

Баравая - поле, некалі быў бор.

Брод - лес, пераход праз балота.

Падкалода - балота, ад назвы "калоды": месца збору мёда.

Мачулішчы - луг з возерам.

Красная лаза.

Горы - пясчаныя дзюны.

Крупелька.

Большая лашчына .

Балота - месца ў самой вёсцы.

Лажок - сустракаецца, як у пачатку, так і ў канцы вёскі.

Азярыцкае поле - месца каля Дняпра.

Цэнтар (пайсці на цэнтар) - цэнтральная вуліца.

На камнях - месца на Дняпры.

Мадорскі бераг - бераг насупраць Збарова.

Азёры:

Прорва - вельмі глыбокае.

Вяршына - на высокім месцы.

Панскае - вудзілі рыбу для пана.

Лапушынае - зарослае гарлачыкамі.

Варэчка.

Чыгунок - падобна формай да чыгунка.

Паддуб'е - на берагах растуць дубы.

Раманава - лавіў рыбу Раман.

Рацькаў.

Вілы - падобнае на вілы, раздвойваецца.

Дняпрышчы - старое русла Дняпра.

Жырало - моцна гудзе вада.

Залінова - вадзіліся ліны.

Розмачка.

Дамашняе.

Коўбак - ад слова каўбух, каўбук (страўнік).

Запесак - намывае пясок з Дняпра.

Штаны - падобнае на штаны.

Накарасікі - водзяцца карасі.

Старык - старое русла Дняпра.

Назвы, што паходзяць ад імён, прозвішчаў ці мянушак:

Ісакава гара - па шашы да Збарова (бліз Вікоў).

Асіпаўка - пачатак вёскі ад Рагачова, жыў Асіп (Осіп).

Лявонава вулка - жыў Лявон.

Дуброўскага гара - жыў Дуброўскі.

Аўрамава(Абрамава) гара - жыў Аўрам.

Любкі - назва поля, магчына, звязана з жаночым імем.

Платонцы - жыў Платон, месца сучаснай школы.

Бэцкі рог - ад імя Бэцка.

Куліковы планы - жыла сям'я Кулікоў.

Назвы, узнікшыя ў апошні час:

Стагі - месца стагоў з сенам.

На БАМ - месца з мастком, затапліваецца.

Школішча - тэрыторыя школы.

Турнікі - школьная спартовая пляцоўка.

Аўтадром - месца, дзе ў 1970 гадах вучылі курсантаў.

На інвалідным - месца дома-інтэрната.

Назвы ўрочышчаў каля Збарова:

Воўчая горка - у пачатку вёскі, вадзіліся ваўкі.

Грушкі.

Будзішчы.

Брыцкая грыва - рака Брыўка.

Пахаты - луг.

Козка - месца па-за Паддуб'ем (возера).

Мачулішчы.

Зайцавы ляды (за зайцам).

Воўчае поле .

Асобнай групай вылучаны назвы хутароў:

Гарэлы мох, Відалін, Узраджэнне, Новы пуць, Чырвоная горка, Ітвіны,
Паўлішча, Ціхі, Воўчы.

Некаторыя назвы засталіся таямніцай, але галоўнай мэтай працы было сабраць і зафіксаваць найменні. Пакрысе адбываецца выміранне вёскі, адыходзяць носьбіты культуры - старыя людзі са сваімі сялібамі, садамі, вуліцамі і ладам жыцця. Разам з усім пералічаным яны панеслі ў нябыт свае назвы, спрадвечныя імёны, у якія людзі ўклалі свае пачуцці, назіранні, уражанні. Паміраюць вёскі, знікаюць назвы, бяднее наша мова.

Гэтаямаленькая праца - цаглінка ў падмурак нашай культуры.

Літаратура:

1. Калечыц, А. Першыя жыхары рагачоўскай зямлі / А.Калечыц
//Старажытнасці Рагачоўшчыны. 2000. - С. 7-11.
2. Рапановіч, Я.Н. Слоўнік назваў населеных пунктаў Гомельскай вобласці. -
Мн., 1986.